

onze serie – de factoren aan te geven die, toen de tweede wereldoorlog eenmaal uitgebroken was, actie en reactie van het Nederlandse volk zouden bepalen. Dat volk moet dus geschetst worden in zijn sociaal-economische, zijn politieke, zijn culturele verscheidenheid en die verscheidenheid in haar historische ontwikkeling. Daarbij moeten wij ons beperken. Niet die ontwikkeling op zichzelf vormde ons object van onderzoek en beschrijving, maar in hoofdzaak deden dat die elementen er uit die zouden kunnen bijdragen tot dieper begrip van hetgeen in de jaren 1939–45 geschiedde. Van de meeste van die elementen ligt de oorsprong in de negentiende eeuw; geen *algemene* geschiedenis verwachtte de lezer daarvan, maar een *gerichte*; gericht op ons eigenlijk onderwerp: het Koninkrijk in de tweede wereldoorlog. Dat wij, om een enkel voorbeeld te noemen, over de meeste politieke partijen kort zijn maar de NSB met uitgebreidheid in haar ontstaan, ontwikkeling en karakter zullen beschrijven, betekent niet dat wij die NSB *op zichzelf* zoveel belangrijker achten dan die partijen; het verschil in behandeling vloeit voort uit het feit dat, terwijl die partijen als partijen (met uitzondering tot op zekere hoogte van de Communistische Partij Nederland) tijdens de Duitse bezetting slechts een zeer ondergeschikte rol speelden, nu juist de Nederlandse nationaal-socialisten, hoe betrekkelijk gering in aantal en hoe geïsoleerd ook, toen diep ingrepen in het bestaan van talloze landgenoten.

Er is dus steeds verband: verband tussen hetgeen dit eerste deel verhaalt en hetgeen de volgende delen *zullen* verhalen. Dat verband zal vaak evident zijn, maar niet altijd. In dat laatste geval gaven wij het soms met een enkel woord aan, soms niet: dan namelijk wanneer dat ons zou nopen, in bijzonderheden in te gaan op toestanden, gebeurtenissen of personen die eerst in latere delen tot hun recht kunnen komen. Want geschiedschrijving is wel vóór alles het weergeven van die toestanden, van die gebeurtenissen, van die personen in hun historische ontwikkeling, maar wie daarbij de strikt chronologische volgorde star laat prevaleren boven de systematische groepering, loopt het gevaar, niet meer te produceren dan een verwarrende kroniek. Er staat veel in dit eerste deel waarvan de *werkelijke* betekenis pas uit latere delen zal blijken.

Onderzoek en uitbeelding deden een beroep op het geduld van de schrijver; hem zij het veroorloofd, een beroep te doen op het geduld van de lezer.